

Asia Oikeus korvaukseen teoksen kappaleiden lainaamisesta

Hakija X

Annettu 14.12.2010

Tiivistelmä *Hakijalla oli tekijänoikeuslain 19 §:n 4 momentin mukainen lainauskorvausoikeus teoksen kappaleiden lainaamisesta, mikäli osapuolet olivat näin sopineet.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa koskien oikeutta korvaukseen teoksen kappaleiden lainaamisesta. Hakija esittää lausuntopyynnössään seuraavaa:

Lausuntopyynnön mukaan hakija on ostanut viideltä oikeudenhaltijalta tekijänoikeuksia tiettyihin kirjoihin. Kirjoja on täydennetty ja niistä on otettu uusia painoksia sekä tehty pehmeäkantisia versioita. Teokset ovat hakijan mukaan hyvin suosittuja kirjastoissa, mikä vähentää niiden myyntiä ja siten hakijan saamia myyntiprovisioita.

Hakija on rekisteröitynyt Sanasto ry:hyn kirjojen tekijänoikeuksien omistajana. Hakijan mukaan Sanasto ry tulkitsee asiaa niin, että kirjailijoiden tulee rekisteröityä järjestelmään, rekisteröidä tekijänoikeudet itselleen ja maksaa sen jälkeen korvaus hakijalle. Hakija ei hyväksy Sanasto ry:n menettelyä, koska kyseessä olevat kirjailijat ovat luovuttaneet tekijänoikeutensa hakijalle.

Lausuntopyynnön mukaan hakija on ostamassa perikunnan jäseneltä tekijänoikeudet suosittuun lastenkirjasarjaan. Hakija kysyy lausuntopyynnössään, onko hän jatkossa oikeutettu korvaukseen teosten lainaamisesta vai kuka valvoo tekijänoikeuksia teokseen lainauskorvauksen osalta.

Hakija toteaa, että mikäli hän ei saa kyseisiä lainauskorvauksia, hän vaatii kustantajaa merkitsemään teoksiin kiellon teosten lainaamisesta. Tämä ei hakijan mukaan liene lainauskorvausjärjestelmän tarkoitus.

Lausuntopyyntöön mukaan hakija pyytää tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa tekijänoikeuslain soveltamisesta myytyihin tai perikunnan jäsenten perinnönjakosopimuksella saamiin tekijänoikeuksiin lainauskorvauksen maksamisesta tekijänoikeuksien omistajalle.

Hakija on toimittanut lausuntopyyntöön liitteenä luettelon hakijan omistamista tekijänoikeuksista sekä kirjailija Y:n ilmoituksen siitä, että hän on myynyt tiettyihin teoksiinsa liittyvät tekijänoikeudet hakijalle.

VASTINE

Tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt vastineen Sanasto ry:ltä (jäljempänä Sanasto). Sanasto viittaa vastineessaan ensinnäkin vuokraus- ja lainausoikeusdirektiiviin 92/100/ETY sekä komission vuonna 2002 antamaan kertomukseen lainausoikeudesta (KOM (2002) lopullinen). Toiseksi Sanasto viittaa TekijäL 19 §:ä koskeviin lainvalmisteluasiakirjoihin eli hallituksen esitykseen HE 126/2006 sekä sivistysvaliokunnan mietintöön SiVM 15/2006.

Sanasto toteaa vastineessaan, että hallituksen esitykseen HE 126/2006 sisältyy seuraava lakiehdotus: "Tekijällä on oikeus korvaukseen teosten kappaleiden lainaamisesta yleisölle, lukuun ottamatta rakennustaiteen, taidenäytelmän tai taideteollisuuden tuotteita." Sanaston mukaan hallituksen esityksessä ei ole nimenomaisesti otettu kantaa siihen, voidaanko lakiin kirjatun käsitteen "tekijä" katsoa tarkoittavan alkuperäisten tekijöiden lisäksi myös siirronsaajia. Sanasto toteaa, että hallituksen esitystä koskevassa kuulemistilaisuudessa kuitenkin nimenomaisesti todettiin, että kulttuurin edistämisen tavoitteiden huomioiminen mahdollistaa lainauskorvauksen kohdistamisen ainoastaan alkuperäisteoksen tekijöille.

Sivistysvaliokunnan mietinnössä SiVM 15/2006 on sen sijaan käsitelty kysymystä lainauskorvausoikeuden kohdentamisesta ja korvausoikeuden siirronsaajan oikeudellisesta asemasta. Sanaston mukaan valiokunta kuuli asiantuntijoita ja päätyi esittämään täsmennystä, jonka tarkoituksena oli varmistaa, että lainauskorvausoikeus kohdistuisi hallituksen esityksessä tarkoitettun mukaisesti vain teosten alkuperäisille tekijöille.

Sanaston mukaan tehdessään täsmennyksiä hallituksen esityksen tekstiin sivistysvaliokunta totesi, että tekijänoikeuslaissa tarkoitetaan useassa säännöksessä käsitteellä "tekijä" myös sitä tahoja, jolle tekijänoikeus on esimerkiksi sopimuksen nojalla siirtynyt. Tekijästä ja siirronsaajasta käytetään usein myös nimitystä "oikeudenhaltija". Voimassa olevaa periaatetta ei ollut siis tarkoitus muuttaa, vaan säätää lainauskorvauksen yhteydessä periaatteesta poikkeavalla tavalla. Valiokunta esitti mietinnössään seuraavan lakiehdotuksen:

”Teoksen tekijällä on oikeus korvaukseen teoksensa kappaleiden lainaamisesta yleisölle, lukuun ottamatta rakennustaiteen, taidekäsitteiden tai taiteellisuuden tuotteita. ...Tässä momentissa tarkoitettuun oikeuteen sovelletaan, mitä 41 §:ssä säädetään.” Kyseinen ehdotus vastaa voimassa olevaa lakitekstiä.

Sivistysvaliokunnan mietinnön SiVM 15/2006 mukaisen lakiehdotuksen sanamuodoista voidaan Sanaston mukaan päätellä, että tarkoitus oli muuttaa lain säännös tarkoittamaan nimenomaan teosten alkuperäisiä tekijöitä. Sanasto jatkaa, että samaan johtopäätökseen päädytään tarkastelemalla myös säännökseen otettua viittausta tekijänoikeuslain 41 §:ään. Viittauksen perusteella oikeus lainauskorvaukseen voi siis siirtyä vain avio-oikeutta, perintöä ja testamenttia koskevien sääntöjen perusteella.

Sanasto on täydentänyt vastinettaan 24.8.2010 saapuneella asiakirjalla seuraavasti: Sanaston aikaisemmassa vastauksessa on mainittu, että tekijänoikeuslain 19 §:n muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 126/2006) ei ole nimenomaisesti yksilöity, että korvaus suoritetaan ainoastaan teosten alkuperäisille tekijöille. Nyt käsiteltävänä olevan lausuntopyynnön käsittelyssä on kuitenkin otettava huomioon, että eduskunta lainsäätäjän ominaisuudessa on tältä osin tehnyt nimenomaisia täsmennyksiä virkamiestyönä tehdyn hallituksen esityksen sisältöön.

Lainsäätäjän nimenomaisena tarkoituksena on sivistysvaliokunnan mietinnön mukaisesti ollut rajata oikeus lainauskorvaukseen vain teoksen alkuperäiselle tekijälle ja hänen kuolemansa jälkeen hänen tekijänoikeuslain 41 §:ssä määritellyille oikeudenomistajilleen. Sivistysvaliokunnan mietinnön yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että korvaukseen oikeutettuja olisivat teoksen alkuperäiset tekijät ja tämän vuoksi hallituksen esitystä on täsmennetty nimenomaisella viittauksella teoksen tekijään.

Vuokraus- ja lainausoikeusdirektiivin 5 artiklan 1 kohta mahdollistaa myös sen, että korvaukset voidaan kohdistaa vain alkuperäisille tekijöille. Direktiivin mukaan jäsenvaltiot voivat vapaasti vahvistaa lainauskorvauksen ottaen huomioon kulttuurin edistämisen tavoitteensa.

Myös monissa muissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa on päädytty tähän ratkaisuun eli korvauksia suoritetaan ainoastaan teosten alkuperäisille tekijöille. Suomessa tarkoitukseen varattu määräraha on hyvin pieni, joka viittaa myös siihen, että korvauksia ei ole tarkoitus jakaa laissa esitettyä laajemmalle piirille.

Sivistysvaliokunnan mietinnössä on täsmennetty myös, että tekijänoikeuslain 19 §:n korvaukseen sovelletaan lisäksi tekijänoikeuslain 41 §:n säännöksiä. Kyseisellä viittauksella on haluttu täsmentää, että alkuperäisten tekijöiden lisäksi korvaukseen oikeutettuja ovat tahot, joille tekijänoikeus on siirtynyt avio-oikeutta, perintöä ja testamenttia koskevien sääntöjen perusteella. Laissa ei olisi ollut tarpeellista yksilöidä yhtä alkuperäisten tekijöiden ohella korvauksia saavaa tahoa, jos käsitteellä ”teoksen tekijä” olisi tarkoitettu viitata kaikkiin mahdollisiin siirronsaajiin.

Yhteenvedona Sanasto toteaa lain valmisteluvaiheessa esiin tuotuihin perusteluihin viitaten, että tekijänoikeuden sopimusperäisellä siirronsaajalla ei ole oikeutta lainauskorvauksiin. Lainauskorvaukseen ovat oikeutettuja vain ja ainoastaan teosten alkuperäiset tekijät ja oikeutensa tiettyyn teokseen tekijänoikeuslain 41 §:n säännösten perusteella johtavat henkilöt.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Tekijänoikeudesta

TekijäL 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. TekijäL 1 § sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Tekijänoikeuden kohteena voivat olla esimerkiksi kaunokirjalliset ja selittävät kirjalliset ja suulliset esitykset.

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tulosta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännökseenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

TekijäL 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään sen valmistamista kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä millä keinolla ja missä muodossa tahansa. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. TekijäL 2 §:n 3 momentin 1 kohdan nojalla tekijällä on yksinomainen oikeus määrätä teoksen välittämisestä yleisölle esimerkiksi internetissä.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. TekijäL 3 §:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. TekijäL 3 §:n 2 momentin mukaan teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla älköönkä sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Oikeudesta korvaukseen teoksen kappaleiden lainaamisesta

TekijäL 19 §:n 4 momentin mukaan teoksen tekijällä on oikeus korvaukseen teoksensa kappaleiden lainaamisesta yleisölle. Mainittuun oikeuteen sovelletaan, mitä TekijäL:n 41 §:ssä säädetään tekijänoikeuden siirtymisestä tekijän kuollessa. Korvausoikeutta ei kuitenkaan ole, jos lainaaminen tapahtuu tutkimusta tai opetustoimintaa palvelevasta kirjastosta.

TekijäL:n 19 §:n 4 momentti perustuu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla (92/100/ETY, kodifioitu toisinto 2006/115/EY).

Lainauskorvaus sisällytettiin tekijänoikeuslakiin alun perin vuonna 1995 (laki 446/1995). Tuolloin säädetyn 19 §:n 4 momentin mukaan korvausoikeutta ei ollut, jos lainaaminen tapahtui yleisestä kirjastosta tai tutkimusta tai opetustoimintaa palvelevasta kirjastosta. Vuonna 2006 toteutetulla lainmuutoksella 1228/2006 säännöksestä poistettiin poikkeus, jonka mukaan yleisestä kirjastosta tapahtuvasta lainaamisesta ei ollut oikeutta korvaukseen. Muutos aiheutui Euroopan komission vuonna 2002 omaksumasta uudesta vuokraus- ja lainausdirektiivin tulkinnasta.

Vuokraus- ja lainausdirektiivin 1 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä oikeudesta sallia tai kieltää tekijänoikeudella suojattujen teosten alkuperäiskappaleiden ja kopioiden vuokraus ja lainaus.

Direktiivin 3 artiklan mukaan yksinoikeus sallia tai kieltää lainaus kuuluu tekijälle, esittäjälle, äänitteen tuottajalle ja elokuvan ensimmäisen tallennuksen tuottajalle. Lainausoikeus voidaan siirtää tai luovuttaa taikka antaa siihen sopimukseen perustuva käyttöluupa.

Direktiivin 6 artiklan nojalla jäsenvaltiot voivat poiketa yksinoikeudesta lainata yleisölle, jos ainakin tekijät saavat korvauksen lainaamisesta. Jäsenvaltiot voivat vapaasti vahvistaa tämän korvauksen ottaen huomioon kulttuurin edistämistä koskevat tavoitteensa.

Tekijänoikeuden luovutuksesta

TekijäL 27 §, 28 § ja 29 § sisältävät yleisiä määräyksiä tekijänoikeuden luovutuksesta. Tekijänoikeuden luovuttamisesta ja siirtymisestä voidaan siten sopia sopimuksella.

TekijäL 27 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus voidaan, TekijäL 3 §:n säännöksestä johtuvien rajoitusten, luovuttaa kokonaan tai osittain. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi sitovasti luopua vain, mikäli kyseessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen. TekijäL 28 §:n mukaan se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, ei saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle, ellei toisin ole sovittu. TekijäL 29 §:n mukaan tekijänoikeuden luovutuksesta tehdyn sopimuksen kohtuuttoman ehdon sovittelusta on voimassa, mitä oikeustoimilaisissa (228/1929) on säädetty.

TekijäL:ssa ei ole säädetty tekijänoikeuden luovutukselle määrämuotoa. Oikeuksia voidaan siirtää nimenomaisella kirjallisella tai suullisella sopimuksella tai konkludenttisesti. Konkludenttisesta eli hiljaisesta sopimuksesta voidaan katsoa olevan kysymys silloin, kun osapuolten välisen vaikiintuneen käytännön, olosuhteiden tms. perusteella voidaan katsoa tekijänoikeuden siirtymisestä tietyssä laajuudessa sovitun.

Tekijänoikeuden siirtymistä koskeva osapuolten välinen sopimus merkitsee, että teoskappaleen luovutuksensaajalla on oikeus käyttää teoskappaletta tehdyn sopimuksen mukaiseen tarkoitukseen. Kuten todettu, sama vaikutus kuin osapuolten välillä tehdyllä sopimuksella voi olla myös ns. konkludenttisella sopimuksella eli sillä, että osapuolten voidaan katsoa esimerkiksi asiassa vallitsevien olosuhteiden perusteella sopineen teoksen tietyistä käyttötavoista. Viime kädessä kyse on aina osapuolten välisen sopimuksen tulkinnasta ja sen selvittämisestä, mitä osapuolten välillä on tekijänoikeuskysymyksistä sovittu tai voidaan katsoa sovitun.

TekijäL 26 i §:n 6 momentin mukaan oikeus kuvataiteen teoksen jälleenmyyntikorvaukseen on henkilökohtainen eikä tekijä voi luovuttaa sitä kolmannelle tai luopua siitä. Oikeuteen sovelletaan kuitenkin, mitä 41 §:n 1 momentissa säädetään. Jos tekijältä ei jää oikeudenomistajia, korvaukset käytetään tekijöiden yhteisiin tarkoituksiin. Jälleenmyyntikorvauksesta on säädetty Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2001/84/EY.

TekijäL 29 a §:n mukaan tekijällä, joka on luovuttanut elokuvan tai äänitteen tuottajalle oikeuden levittää yleisölle vuokraamalla elokuvaan tai äänitteeseen tallennetun teoksen kappaleita, on oikeus saada tuottajalta kohutuullinen korvaus vuokrauksesta. Tekijä ei voi luopua oikeudestaan korvaukseen. Tämä luovuttamatonta korvausoikeutta koskeva säännös perustuu edellä mainittuun vuokraus- ja lainausoikeutta koskevaan direktiiviin.

Korkeimman oikeuden ratkaisuja

Korkein oikeus on käsitellyt tekijänoikeuden siirtymistä esimerkiksi ratkaisussa KKO:1977-II-85, KKO:1980-II-3 ja KKO:1992:63. Ratkaisun KKO:1977-II-85 perusteella tekijän ei voida katsoa luovuttaneen mitään muita oikeuksia kuin ne oikeudet, joiden luovuttamisesta on sovittu. Korkeimman oikeuden 2.9.2005 päivätyssä tuomiossa nro 2000 pidettiin tekijänoikeudellisten kysymysten tulkinnassa ja niitä ratkaistaessa keskeisenä tekijän näkökulmaa, sillä lähtökohtaisesti hänellä on yksinomainen oikeus määrätä teoksestaan.

Tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytäntöä

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tekijänoikeuden tai sen osan luovutusta esimerkiksi lausunnoissaan TN 2009:13 (tekijänoikeus työsuhteessa), TN 2005:13 (kustannussopimus), TN 2003:15 (kustannussopimus), TN 2003:12 (kirjallisen teoksen tekijänoikeuden siirtyminen) ja TN 2000:3 (rakennuspiirustusten tekijänoikeuksien siirtyminen).

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lyhyesti TekijäL 19 §:n 4 momenttia lausunnossaan TN 2001:15. Lausunnon mukaan tekijällä on oikeus korvaukseen teosten kappaleiden lainaamisesta yleisölle.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Hakija haluaa tietää, voiko sopimuksen perusteella tekijänoikeuden saaneella olla TekijäL 19 §:n 4 momentin mukainen lainauskorvausoikeus. Lisäksi hakija haluaa tietää, voiko oikeus lainauskorvaukseen siirtyä hakijalle alkuperäisen tekijän perikunnalta.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että TekijäL 27 §:n nojalla tekijä voi luovuttaa taloudelliset tekijänoikeutensa kokonaan tai osittain. Kuvataiteen jälleenmyyntikorvaus on lain 26 i §:n nimenomaisen säännöksen mukaan tekijän henkilökohtainen oikeus eikä hän voi luovuttaa sitä kolmannelle tai luopua siitä. Tekijän oikeus vuokrauskorvaukseen on niin ikään oikeus, josta tekijä lain 29 a §:n nimenomaisen säännöksen nojalla ei voi luopua.

TekijäL:n 19 §:n 4 momentin muutosta koskevassa hallituksen esityksessä HE 126/2006 vp lainauskorvauksesta todettiin, että tekijällä on oikeus korvaukseen teosten kappaleiden lainaamisesta yleisölle. Hallituksen esityksessä ei otettu kantaa siihen, tarkoittaako lakiin kirjattu käsite "tekijä" alkuperäisten tekijöiden lisäksi myös luovutuksensaajia. Hallituksen esityksen mukaan korvauksien tilittämisestä "oikeuksien haltijoille" huolehtivat tekijänoikeuksien yhteisvalvontajärjestöt.

Sivistysvaliokunta täsmensi mietinnössään SiVM 15/2006 vp hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen sanamuotoa muuttamalla hallituksen esityksessä käytetyn termin "tekijä" muotoon "teoksen tekijä" ja termin "teosten" muotoon "teostensa". Sivistysvaliokunta katsoi, että korvaukseen oikeutettuja olisivat "teoksen alkuperäiset tekijät". Sivistysvaliokunnan mukaan täsmennyksen tarkoituksena oli varmistaa se, ettei muuteta periaatetta, jonka mukaan TekijäL:ssä tekijällä tarkoitetaan myös sitä, jolle tekijänoikeus on siirtynyt (mietinnön s. 2). Sivistysvaliokunta viittasi mietinnössään myös "oikeudenhaltijoihin" ja käytti sanaa synonyyminomaisesti tekijä-sanana kanssa (mietinnön s. 2).

Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan lainauskorvausta koskevan lainmuutoksen esitöistä ei käy ilmi, että korvausoikeus olisi tarkoitettu henkilökohtaiseksi, luovuttamattomaksi oikeudeksi. Säännöksen sanamuoto olisi voitu, niin haluttaessa, muotoilla siten, että siitä olisi yksiselitteisesti käynyt ilmi, että sopimusvapautta on rajoitettu, kuten TekijäL 26 i §:ssä ja 29 a §:ssä on tehty.

Sopimusvapaus on hyvin vahva lähtökohta sopimusoikeudessa ja myös tekijänoikeudessa. Sopimusvapauden periaate käy selkeästi ilmi TekijäL 27 §:stä, jonka mukaan tekijä voi luovuttaa tekijänoikeutensa kokonaan tai osittain.

Lisäksi on otettava huomioon, että tekijänoikeus kuuluu perustuslain 15 §:ssä turvattuun omaisuuden suojaan. Omaisuuden suojaan kuuluu mm. oikeus määrätä teoksen taloudellisesti merkityksellisestä käytöstä (PeVL 7/2005 s. 2). Myös sopimusvapaus saa siten välillisesti suojaa omaisuusuojasäännöksen kautta.

Varallisuusouikeudet, joihin tekijänoikeuskin luetaan, ovat yleisesti siirrettävissä. Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan perusteita sille, että lainauskorvausoikeus ei olisi siirrettävissä, ei lainvalmistelutöissä ole esitetty.

Johtopäätöksenä tekijänoikeusneuvosto toteaa, että TekijäL 19 §:n 4 momentin muutoksella ei ole rajattu lainauskorvaukseen oikeutettujen piiriä vain alkuperäisiin tekijöihin ja heidän TekijäL:n 41 §:ssä mainittuihin siirronsaajiinsa, vaan TekijäL 19 §:n 4 momentissa tekijällä tarkoitetaan sekä alkuperäistä tekijää että mitä tahansa tahoja, jolle tekijänoikeus on siirtynyt.

Näin ollen tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tekijä voi luovuttaa TekijäL 19 §:n 4 momentin mukaisen oikeutensa lainauskorvauksiin ja että siirronsaajalle siirtyy TekijäL 19 §:n 4 momentin mukainen lainauskorvausoikeus, mikäli osapuolet ovat näin sopineet. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa oikeuden luovutuksen olemassaoloon, joka on näyttökysymys.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että hakija tai kustantaja ei voi kieltää teosten lainaamista tai lainauskorvausten maksamista.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Leena Saastamoinen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Eija Hinkkala, Tuula Hämäläinen (eriävä mielipide), Teemu Kalliala, Satu Kangas, Pirjo Kontkanen (eriävä mielipide), Mari Lampenius (eriävä mielipide), Marianne Leskinen (eriävä mielipide), Elina Mäntylä (eriävä mielipide), Kirsi-Marja Okkonen, Pekka Sipilä, Riikka Tähtivuori, Markku Uotila ja Martti Virtanen.

Asiassa on äänestetty. Eriävä mielipide on päätöksen liitteenä.

Eriävä mielipide

Katsomme, että tekijänoikeusneuvoston vastaus hakijan kysymyksiin tulisi kuulua seuraavasti:

Hakija haluaa tietää, voiko sopimuksen perusteella tekijänoikeuden saaneella olla TekijäL 19 §:n 4 momentin mukainen lainauskorvausoikeus kirjalliseen teokseen. Lisäksi hakija haluaa tietää, voiko perinnönjakosopimuksella tekijänoikeuden saaneella olla edellä mainittu lainauskorvausoikeus.

Tekijänoikeusneuvosto tulkitsee lain säännöstä siten, että TekijäL 19 §:n 4 momentissa "teoksen tekijällä" tarkoitetaan vain teoksen alkuperäistä tekijää. Näin ollen luovutuksensaajalla eli tässä tapauksessa hakijalla ei ole oikeutta tekijänoikeuden luovutuksen perusteella TekijäL 19 §:n 4 momentin mukaisiin lainauskorvauksiin.

TekijäL 19 §:n 4 momentin mukaan oikeuteen saada lainauskorvauksia sovelletaan TekijäL 41 §:n säännöksiä. TekijäL 41 §:n mukaan tekijän kuoltua sovelletaan tekijänoikeuteen avio-oikeutta, perintöä ja testamenttia koskevia sääntöjä. Näin ollen oikeus TekijäL 19 §:n 4 momentissa tarkoitettuun lainauskorvaukseen siirtyy tekijän kuoltua avio-oikeutta, perintöä ja testamenttia koskevien sääntöjen perusteella.

Perusteluina esitämme seuraavaa:

TekijäL 19 § sisältää säännökset levitysoikeuden raukeamisesta ja siihen liittyvistä säännöistä. Vuokraus- ja lainausoikeusdirektiiviin 92/100/ETY (kodifioitu toisinto 2006/115/EY) 1 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä oikeudesta sallia tai kieltää tekijänoikeudella suojattujen teosten vuokraus ja lainaus siten kuten direktiivissä säädetään. Edelleen 1 artiklan 4 kohdassa todetaan, että 1 kohdassa tarkoitettut oikeudet (eli lainaus ja vuokraus) eivät sammu mainittujen kohteiden myynnin tai muun levityksen johdosta. Tämä tarkoittaa sitä, että lähtökohtaisesti tekijällä on oikeus määrätä teosten lainaamisesta.

Vuokraus- ja lainausdirektiivin 5 artiklan 1 kohdan (kodifioitu toisinto 6 artikla) mukaan jäsenvaltioilla on kuitenkin oikeus poiketa 1 artiklassa säädetystä yksinoikeudesta lainata yleisölle, jos *ainakin tekijät* saavat korvauksen tästä lainauksesta. Edelleen todetaan, että jäsenvaltiot voivat vapaasti vahvistaa tämän korvauksen ottaen huomioon kulttuurin edistämisen tavoitteensa.

Edellä mainitun vuokraus- ja lainausdirektiivin määräyksiä noudattaen on Suomessa rajoitettu tekijänoikeutta lainaamisen osalta. TekijäL 19 § 1 momentin mukaan kun teoksen kappale on tekijän suostumuksella ensimmäisen kerran myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueella, kappaleen saa levittää edelleen. Säännös ei koske teoksen vuokraamista tai siihen verrattavaa oikeustoimea, eikä myöskään elokuvateoksen tai tietokoneohjelman lainaamista.

Kun teoksen levitysoikeus on rauennut, oikeudenhaltija ei voi enää määrätä teoskappaleen levittämisestä. Kyseinen säännös koskee myös niiden teoskappaleiden lainaamista, joita ei ole poissuljettu 19 §:ssä. Kirjallisen teoksen tekijänoikeudenhaltija ei voi siten määrätä teoskappaleiden lainaamisesta. Kun tekijällä ei ole oikeutta määrätä tästä, ei tekijä myöskään voi siirtää tällaista oikeutta eteenpäin kolmannelle. Näin ollen hakijallakaan ei ole oikeutta estää kirjallisten teoskappaleiden lainaamista, jos teoksen kappale on tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu.

TekijäL 19 § 4 momentti sisältää säännöksen, jolla kompensoidaan vuokraus- ja lainausdirektiivin edellytysten mukaisesti sitä, että tekijänoikeutta on rajoitettu 19 §:n säädetyin tavoin. Lainkohdan mukaan teoksen tekijällä on oikeus korvaukseen teoksensa kappaleiden lainaamisesta yleisölle, lukuun ottamatta rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuotteita. Oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan ole, jos lainaaminen tapahtuu tukimusta tai opetustoimintaa palvelevasta kirjastosta. Lisäksi todetaan, että tässä momentissa tarkoitettuun oikeuteen sovelletaan mitä, 41 §:ssä säädetään. TekijäL 41 §:ssä todetaan, että tekijän kuoltua sovelletaan tekijänoikeuteen avio-oikeutta, perintöä ja testamenttia koskevia sääntöjä.

Tekijänoikeusneuvoston tehtävä on antaa tulkintaratkaisuja voimassa olevasta laista. Laintulkinnassa tulee ottaa huomioon lain sanamuoto, lainvalmisteluasiakirjat kuten hallituksen esitys, eduskuntakäsittelyn aikana syntyneet mietinnöt ym. Myös pöytäkirjat lainsäätäjän käymistä keskusteluista voidaan ottaa huomioon lain tulkinnassa.

Suomi on muuttanut TekijäL 19 §:n 4 momentin sisältöä lailla 22.12.2006/1228. Lainmuutoksen yhteydessä yleiset kirjastot ovat tulleet korvausvelvollisuuden piiriin.

Hallituksen esityksessä 126/2006 ei selkeästi todeta, keihin korvausoikeus on tahdottu ulottaa eikä TekijäL 19 §:n 4 momentin tekijä käsitettä ole pohdittu tai määritelty tarkemmin. Yleensä tekijä sanaa käytetään tekijänoikeuslaissa yleisnimityksenä tarkoittaen yleisesti tekijänoikeudenhaltijoita eli sekä tekijää että kaikkia siirronsaajia.

TekijäL 19 §:n 4 momenttia on sivistysvaliokunnan täsmennysten kautta kuitenkin muutettu siten, ettei siinä puhuta enää vain tekijästä. Lainkohdassa todetaan, että *teoksen tekijällä* on oikeus korvaukseen *teoksensa* kappaleiden lainaamisesta. Sivistysvaliokunnan mietinnön 15/2006 yksityiskohtaisissa perusteluissa on myös todettu, että ” valiokunta on päätenyt kannattamaan hallituksen esityksessä tarkoitettua siitä, että korvaukseen oikeutettuja olisivat teoksen alkuperäiset tekijät, ja sovelletaan lisäksi 41 §:n säännöksiä. Sen vuoksi säännöstä täsmennetään. ” Lisäksi lakialoitetta käsiteltäessä eduskunnassa on täysistunnon pöytäkirjasta 126/2006 (s. 79 alkaen) nähtävissä, miten keskustelussa on tuotu esiin muun muassa se, että tässä tekijällä halutaan tarkoittaa nimenomaan teoksen alkuperäistä tekijää.

Näin ollen tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lainkohdassa on tarkoitus viitata nimenomaan alkuperäiseen tekijään. Tähän viittaa myös lainkohtaan lisätty nimenomainen maininta siitä, että tähän oikeuteen sovelletaan, mitä 41 §:ssä säädetään.

Tällainen maininta ei olisi tarpeen, mikäli tekijällä tässä kohtaa tarkoitettaisiin yleisesti myös siirron kautta tekijänoikeuden haltijaksi tullutta tahoja.

Selvyyden vuoksi todettakoon, että lausunnossa ei oteta kantaa siihen, miten varallisuus- tai sopimusoikeudellisia periaatteita noudattaen alkuperäinen tekijä voi rahamääräisen saamisoikeutensa tai tulevan korvauksen sopimuksella siirtää tai osoittaa maksettavaksi kolmannelle.

Helsingissä 30. päivänä joulukuuta 2010

Mari Lampenius

Pirjo Kontkanen

Elina Mäntylä

Marianne Leskinen

Tuula Hämäläinen